

СТАНОВИЩЕ

от д-р **Йордан Стоянов Дойков** – доцент в **Нов Български университет**

(н.ст., име, презиме, фамилия – акад. дл. във висшето училище или научна организация)

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

професионално направление 3.3. Политически науки

докторска програма Политически науки

Автор: Ваня Петкова Узунова

Тема: „Преходът към демокрация 2001 г. - 2009 г.: политическо лидерство, реформи, външна политика“

Научен ръководител: проф. д.н. Румен Иванов Кънчев – ПУ „Паисий Хилендарски“

(акад. дл., н. ст., име, презиме, фамилия – висше училище или научна организация)

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № РД-21-1492 от 17.07.2024 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Преходът към демокрация 2001 г. - 2009 г.: политическо лидерство, реформи, външна политика ” за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.3. Политически науки, докторска програма Политически науки. Автор на дисертационния труд е Ваня Петкова Узунова – докторант в задочна форма на обучение към катедра „Политически науки и национална сигурност“, Факултет по икономически и социални науки, с научен ръководител проф. д.н. Румен Иванов Кънчев от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Ваня Узунова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

– молба до Ректора на ПУ за откриване на процедурата за защита на дисертационен труд;

– автобиография в европейски формат;

– протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;

- протокол от катедрения съвет, свързан с предложение за научно жури;

– дисертационен труд;

– автореферат;

– списък на научните публикации по темата на дисертацията;

- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на минималните изисквания за присъждане на ОНС „доктор“;
- становище на научния ръководител относно готовност за предварително обсъждане;
- списък на публикации в реферирани в НАЦИД научни издания;
- други документи.

Докторантката е приложила дисертационен труд, заедно с 10 броя научни публикации по темата на дисертационния труд – 8 доклади и 2 статии.

От представената автобиография е видно, че Ваня Узунова притежава разнообразна образователна квалификация, професионален опит в академичната сфера. Нещо повече, тя има солиден опит в преподавателската и библиотекарската дейности в академична среда.

2. Актуалност на тематиката

Областта и темата на дисертационния труд са несъмнено актуални в научен и научно-приложен план. Съгласявам се с авторската теза, че „проучването на период 2001 г. – 2009 г. е изключително интересна и актуална изследователска задача. Изпълнението ѝ ще допринесе да се разкрие реализирането на основните цели на българския преход към демокрация във визираното историческо време като цяло.“ Това е видно от формализираното положение на новата геополитическа орбита на страната чрез членството ѝ в НАТО (2004) и в ЕС (2007). Несъмнено това състояние е плод на определено външно влияние и фактически вътрешни стремежи и представлява детермираща ос на българския преход. Извършената геополитическа преориентация на България в разглеждания период представлява ключова структурна събитийност на политическа промяна. Изследванията на такъв тип промени са необходим компонент за разбирането на съвременното българско общество и дълбоките трансформационни процеси в неговата институционална структура.

Нещо повече, проблемът за преходът към демокрация в периода 2001 – 2009 г. е ключов за разбирането и оценката на протичащите у нас процеси през последните 35 години. От една страна е новото място на България в системата на международните отношения от гледна точка на геополитическото разпределение на силите след края на Студената война. От друга страна са проблемите на този преход от вътрешно естество: в макроаспектите на социалното структуриране на обществото, във функционирането на политическата система и изобщо – във формирането и функционирането на властта. Периодът слага ранен край на заформящата се двупартийна политическа система от европейски тип с малък посредник – балансър и налагане на система с едностранна catch all хегемония и квазиполитически контрагенти.

Всичко това очертава актуалността на темата и проблема.

3. Познаване на проблема

В дисертационното изследване Ваня Узунова прави обстоен литературен обзор, като се позовава на 326 източника, включващи както основни научни трудове по проблемите,

разглеждани в дисертационния труд, така и актуални изследвания, анализи и нормативни документи. Тя проследява преходът към демокрация у нас в периода 2001 - 2009 г. през призмата на политическото лидерство, проблемите на вътрешната и външната политики, характерът на промените. Докторантката демонстрира познаване на проблематиката.

4. Методика на изследването

Дисертацията на Ваня Узунова се откроява с внимателното и прецизно описание на изследователската методология. Концептуалните рамки на изследването са формирани от холистичния подход и от подходът на взаимната свързаност на изследователските нива. Те са допълнени от интердисциплинарния и балансиращия подходи. Докторантката представя цялостен теоретико-логически модел на изследването, което говори за теоретична яснота в процеса на разработване на дисертационния труд. С оглед на поставените цели и задачи, считам, че изборът на констелация от парадигми за анализ и подходи на политологията е адекватно подбрана. Оттук, избраната методика (разчитаща на разнообразни изследователски инструменти) действително посреща поставените цели и задачи на изследването.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд на Ваня Узунова се състои от 352 страници. В тях се включват увод, четири глави, заключение, библиография в обем от 326 източника и приноси.

Дисертацията следва стандартната изследователска логика, като първа глава разглежда от концептуална гледна точка изследваните феномени, а във втора, трета и четвърта глава е разгърнат анализа на предмета на изследване, а именно аспектите на прехода в периода 2001-2009 г. от гледна точка на политическото лидерство и проблемите, свързани с вътрешната и външната политика.

В **увода** коректно са формулирани основните рамкиращи компоненти на дисертационното изследване, а именно – актуалността на разработката, изследователският проблем, целта и задачите, авторската теза и работните хипотези. Коректното формулиране на последните е особено значимо с оглед избраната тематика. Тя допуска използването на множество и разнообразни перспективи, интересни гледни точки, методи, теоретични постановки. Докторантката е успяла ясно да постави границите на своето изследване и прави впечатление, че в изложението действително съумява да се придържа към тях.

В **първа глава** на дисертационния труд Ваня Узунова поставя основите на своето изследване посредством дефиниране на основните цели на прехода към демокрация в Източна Европа и в частност в България. Докторантката приема, че „постигането на посочените най-важни цели е показател за революционния, радикален характер на промените в страните от Източна Европа, и в частност у нас.“ (с.15) В началото на главата тя извежда основополагащото разбиране за „отношението „преход към демокрация – революция“. След последователна и детайлна аргументация Узунова предлага разбиране за връзката революция и цивилизация. Извежда се термина „цивилизационен избор“, който се схваща като „...изразява(не)

насоката, усилията и действията на Република България за приближаване и приобщаване към развитата Западна цивилизация, за да може да се осъществи историческо завръщане при нея след края на социализма (комунизма).“ (с.24-25)

Същевременно препоръчвам по-задълбочено изучаване на проблематиката, касаеща теоретико-приложните аспекти на демокрацията, както и на голямата и сложна тема за цивилизациите. Дори по-дълбочинно вникване в концепцията на Самюъл Хънтингтън в тази насока. Необходимо е по-ясно разграничение между идеологически постановки с конкретно-историческа насоченост и научни постулати с академична утвърденост. Така интерпретативността ще стои солидно.

В първа глава също така са теоретично обосновани и изведени времевия обхват на изследването, а именно – границите на прехода. Между тях се установява три-етапната негова периодизация.

Следва да се отбележи, че прави много добро впечатление аргументираното представяне на методологията и методиките на проучването, формулирани от Узунова, което помага да се представи разработеността на изследователския проблем чрез извеждане на основните подходи и идеи.

Фокусът на **втора глава** е политическото лидерство. В нея се извеждат неговата същност и специфики, в сравнителен аспект се представят левият и десният политически „елит“. Докторантката аргументира спецификите на проявление на политическото лидерство чрез персонификацията в лицето на Симеон Сакскобургготски и Сергей Станишев. Тя достига до заключението, че „затова политическото лидерство на Симеон Сакскобургготски и Сергей Станишев е противоречиво, сложно и нееднозначно, с редуване на успехи и пропуски, на постижения и слабости. То е многолико и многообразно, с преплитане на различни (и често противоположни) черти и прояви. Ето защо те не успяват да се изкачат до висотата на голямото, истинско, автентично политическо лидерство, което тогавашното, преломно историческо време, е изисквало от тях.“ (с.141) Смятам, че интерпретативността тук също се нуждае от по-задълбочено предхождащо теоретично осмисляне.

В **трета глава** са разгледани проведените реформи във вътрешната политика на Република България за периода 2001 г. – 2009 г. В главата първоначално се извежда теоретична рамка на анализа. Секторно и цялостно са анализирани реформите предприети от двата правителствени кабинета. Докторантката коректно извежда и интерпретира постиженията и пропуските в проведените реформи от тях. Приемам за релевантно заключението формулирано от Узунова, че „следователно в изследваното историческо време (2001 г. – 2009 г.) протича специфичен управленски процес по провеждането на реформи във вътрешната политика. Осъществени са само ограничени реформи, които не разрешават в дълбочина проблемите на българското общество и държава – тогава и в перспектива. Същевременно периодът от 2001 г. до 2009 г. е част от цялостния процес по демократизация, който съдържа както положителни тенденции от

предходния етап (1997 г. – 2001 г.), така и свои собствени насоки. Ето защо дълбокото му осмисляне изисква той да се разглежда като единство от реформи и напредък, статичност и застой, регрес и връщане назад. Но основният извод е, че демократичните промени са всеобхватни, като засягат както живота на отделния човек, така и функционирането на обществото и държавата. Те разкриват, че вече не може да има връщане към тоталитаризма – България е осъществила цялостен процес на последователна и повсеместна демократизация. Затова ние считаме, че чрез извършените (ограничени) реформи страната окончателно е предопределила и изразила стремежа си за постепенно цивилизационно приближаване и приобщаване към развития Западен свят (тоест за историческо завръщане при него след разпада на социализма/комунизма).“ (с.219)

В четвърта глава на дисертационното изследване на Ваня Узунова се предлага анализ на проблемите във външната политика на управлявалите коалиции през разглеждания период. Докторантката тук отново по подобие на предходната глава обосновава теоретична рамка на анализа на проблематиката в главата като извежда аналитични понятия и модели. Коректно е обобщена международната среда на българската външна политика в разглеждания период. Релевантно са представени основните направления на външнополитическата дейност на държавата. Разгърнатият анализ на външната политика на двата правителствени кабинета е структуриран ефективно с оглед на практическото извеждане на успехите и неудачите. Прави впечатление формулираната от докторантката политико-историческа оценка за мястото и значението на проведената в периода 2001 г. – 2009 г. външна политика на Република България: „На базата на представените до тук идеи и тези ще формулираме нашия извод за позитивното място, което има проведената в периода 2001 г. – 2009 г. външна политика (въпреки пропуските и слабостите), в най-новата история на страната. Същевременно ще отбележим, че тази външна политика е подготвена от предходни правителства (най-вече във времето от 1997 г. до 2001 г.), както и от дълбоката ориентация на целия демократичен елит, лидери, граждани и граждански общности към Западната цивилизация.“ (с.319)

В Заключението е направено обобщение на проведеното изследване, както и основни изводи за получените резултати, допълнено е и със самооценка на приносите на дисертационния труд. От синтезираните изводи става ясно, че докторантката е постигнала поставената цел. И четирите глави на изследването са подчинени на постигането на тази цел, а именно „да се изведе същността и спецификата на етапа 2001 г. – 2009 г. от прехода у нас (политическо лидерство, вътрешна и външна политика), за да се отговори на въпроса: Дали преобразованието тогава осъществяват основните цели на прехода; дали имат радикален, революционен характер; дали изразяват цивилизационната промяна на българското общество и държава; дали въплъщават цивилизационния избор на демократичния елит, лидери, граждани и граждански общности за приближаване и приобщаване на страната към развитата Западна цивилизация и за историческо завръщане при нея? И в резултат на това: да се формулират заключителни изводи и да се изведе заключителна политико-историческа оценка за мястото и

значението на визирания период в най-новата история на страната.“ Считам, че докторантката е привела достатъчно аргументи в подкрепа на работната си теза, а именно че „преходът към демокрация у нас (2001 г. – 2009 г.) има свой принос в постигането на основните цели на прехода; че има радикален, преломен характер; че разкрива цивилизационната промяна на българското общество и държава; че изразява цивилизационния избор на демократичния елит, лидери, граждани и граждански общности за приближаване и приобщаване на страната към развитата Западна цивилизация и за историческо завръщане при нея след края на социализма (комунизма). Този период има своите постижения в проучваните области – но по-скромни и по-ограничени мащаби; а и защото се възползва от силата и енергията на предходните преобразования (1997 г. – 2001 г.); въпреки липсата на силно лидерство. Най-големият му успех е присъединяването на Република България към НАТО и ЕС, подготвен и от дългогодишната предварителна работа на Демократичните сили. Това е позитивен период в най-новата история на страната.“ Видно е, че изследователската цел е постигната именно чрез решаване на формулираните в увода изследователски задачи. В заключението са коментирани всички установени от Узунова феномени и зависимости.

Подкрепям самооценката на приносите, която Ваня Узунова е направила. Считам, че като основен неин принос следва да се изведе, че „за първи път в българската научна литература е изследван периодът 2001 г. – 2009 г., обхващащ аспектите на политическото лидерство, външната и вътрешната политика.“ Трудът на Узунова представлява съществени принос в тази посока в българската политическа наука.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Ваня Узунова е реализирала десет научни публикации по темата на дисертационното изследване – осем доклада от конференция и две статии. Личният принос на докторанта е 100%. Минималните национални изисквания са постигнати. Представените научни публикации са с научно-приложен и приложен характер и кореспондират с темата на дисертацията без да повтарят текстове от нея.

7. Автореферат

Авторефератът съдържа 32 страници и представя основните резултати, получени в дисертационния труд. Той отразява коректно съдържанието на дисертационния труд, основните изводи, приноси и тяхната апробация в научни списания и конференции. Авторефератът дава добра представа за изследването и получените резултати от него. Той отговаря на формалните изисквания за оформяне на автореферат на дисертационен труд.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Считам, че оригиналният изследователски подход и теоретична рамка на изследването сами по себе си имат потенциал за развитие в последваща работа в областта на политическите науки, а постигнатите научно-приложни резултати следва да бъде публикувани и да достигнат до максимално широка публика.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговаря на всички изисквания* на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Ваня Петкова Узунова *притежава* задълбочени теоретични знания и професионални умения в професионално направление „Политически науки“ като *демонстрира* качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Ваня Петкова Узунова* в област на висше образование „3. Социални, стопански и правни науки“, професионално направление „3.3. Политически науки“ докторска програма „Политически науки“.

13.10. 2024 г.

Изготвил становището: .....

(подпис)

доц. д-р Йордан Дойков

(ак. дл., н. ст., име, фамилия)